

«Har De noen gang været på Volla i Kvikne?»

*Oddvar Romundset og Einar
Ungaard i kvernhuset*

- Du kan ikke unngå å se det, sier styreleder Per Hvamstad i Volla gård på telefonen.
- Alle som kjører riksvei 3 over Kvikne, legger merke til Volla. Følg skiltingen. Du er her om fem minutter.

Sjur Harby
Kulturhistoriker, driver
kulturarvbedriften Disen
Kolonial,
www.disenkolonial.no

sjur.harby@gmail.no

TYNSET: – Selvfølgelig kan og bør du fortape deg i bygningene, men Volla representerer så mye mer enn dem alene, begynner Hvamstad mens vi rusler og tar tunet i øyesyn. Fra riksvei 3 er det særlig gammelfløy med verandaen og kapellet du noterer deg. Anlegget virker imponerende på avstand, men her inne fremstår tunet langt mer fortettet. Vi er i fjellregionen, lengst nord i Hedmark på grensen til Sør-Trøndelag, i et område der landbruket alltid har hatt marginale kår. Likevel, Volla var i lange perioder for en storgård å regne.

Anders Rambech Knoff

– Det tunet du møter i dag, ble til fra 1840-tallet og utover da Anders Rambech Knoff var eier. Han var en driftig kar, men tok seg vann over hodet. Byggevirksomheten førte til økonomiske problemer og konkurs her i 1862. Første gang Vollan dukker opp i skriftlige kilder, er i 1578, men arkeologiske funn viser at det har vært bosetting her før det også, starter Hvamstad. – Men som med så mye annet her på Kvikne, er det med kobberverket at utviklingen skyter fart. Malmen i fjellet var kobberrik, og virksomheten ga god avkastning, også økonomisk. Arbeidsstokken besto av tyskere og nordmenn. Med kobberverket fulgte nye mennesker, nye impulser og en økonomi som gjorde dette anlegget på Vollan mulig. Tyskerne brøt malm med hammer og bergsjern, mens nordmennene brukte fyrsetting. Om det var mye kobber i malmen, var den også kjent for å inneholde arsenkis. Den var svært giftig, ikke minst i forbindelse med fyrsetting, og gruvearbeidernes helse ble deretter.

En hustavle

I dag ligger Vollan omkranset av slåttemark på en terrasse ovenfor

Orkla, men opprinnelig lå tunet nede ved elven. En hel liten landsby må det ha sett ut som med sine 25 hus den gang. I 1767 ble alle bygningene revet og noen av dem flyttet til der de ligger i dag. – Det var opplysningstid, fortsetter Hvamstad, – nye krav til drift, bygninger og tun gjorde det nødvendig med modernisering, og sikkert også flytting. Deler av bygningsmassen ble gjenbrukt, herunder det huset du ser der, som vi kaller gammelfløya eller Lossiuslåna etter byggherren, Lorentz Lossius, som kom hit med kobberverket i 1632. De eldste delene daterer seg tilbake til 1635. Til å begynne med var dette en liten, lavloftet bygning i to etasjer med torvtak. Men da nyfløya og kapellet sto ferdig rundt 1850, ble den vel seende ganske puslete ut, så noe måtte gjøres for at anlegget igjen skulle få en slags harmoni.

– Så hva skjedde?

– Vel, en rev heldigvis ikke, men forhøyet bygningen med halvannen meter, panelte den utvendig, la nytt skifertak og skjøtet på vinduene ved å male på blindvinduer. På avstand ser det jo overbevisende ut, men litt pussig er det jo når du kommer nærmere innpå. Og det gamle torv-

taket fra 1768 er fremdeles bevart i blindloftet. Hele byggeprosessen er beskrevet på en hustavle. I det hele tatt vil du finne mange vindfløyer og initialer som forteller om byggherrer og årstall, her på gården.

Kapellet

– Det som virkelig er spesielt her, er kapellet, fortsetter han. Vi har beveget oss over tunet og inn i nyfløya. Derfra fører en dør videre til et av landets få private kirkerom. Hvamstad leder an, men lar meg ta steget over dørstokken først. Et høyloftet, dekorert kapell med galleri åpenbarer seg innenfor. I dag er det tomt for mye av sitt opprinnelige interiør, men rommet som sådan er godt bevart. – Vi hadde malerikonservator Jon Brønne her for noen år siden, han beskriver dette kapellet som enestående i sitt slag og som et av hovedverkene i dekorativ maling fra norsk senempire. Østveggen domineres av et høyt, buet vindu, men opprinnelig var det her alteroppsetten sto. Kapellet var utstyrt med et gammelt orgel fra Lade kirke i Trondheim, senere ble det utlånt og hentet til Ringve Museum av Victoria Bachke. – Vi har fått det tilbake, men det ligger nedpakket, forteller

I 1993 ble den norske filmen *Secondløyntanten* dels spilt inn på Vollan, med Espen Skjønberg i hovedrollen. Historien handler om en underoffiser fra 1. verdenskrig som melder seg til ny tjeneste i 1940. Innspillingen fant delvis sted på Vollan og inkluderte et bombenedslag på tunet.

Per Hvamstad, styreleder i stiftelsen som forvalter Vollan gård

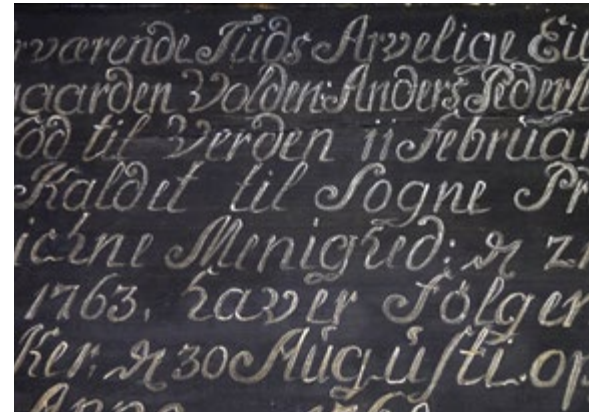
På inngangsdøren skal storfolk kjennes, og på Wollan var det antikkens forbilder som gjaldt

Over stalldøren passer denne karen på

Vollan gård er organisert som egen stiftelse. Denne har ansvaret for den kulturhistoriske bygningsmassen og driften av Kvikne Nasjonalparksenter i steinfjøset fra 1877. I sine velmaktsdager hadde gården en utstrekning på mer enn to mil og rådet også over store fjellområder. Etter to konkurser ble gården stykket gården opp og bebyggelsen kjøpt av Tynset kommune i 1969. Kommunen har overført anlegget og vedlikeholdsansvaret til Stiftelsen Vollan gård, som også har interesser på Kvikne som medstiftere. De senere årene har anlegget gjennomgått omfattende restaureringsarbeider.

Les mer om Vollan her: <http://www.kvikne.no/KvikneNasjonalparksenter.aspx>

Hustavlen som forteller om byggingen av gammelfløy i 1768

Dekorerte bord kan tyde på at Vollan har vært rikere utsmykket enn det vi ser i dag. Disse fragmentene stammer trolig fra 1870-årene.

Hvamstad. – Det skal midler til for å sette det opp igjen. Over den tidligere alteroppsatsen er det malt et tungt, drapert sceneteppes med gullsnorer og gullbroderi som avslutning på alterveggen mot takhvelvet. Også galleriet rett imot er utstyrt med illusjoner av nisjer og tunge, grønne draperier med snorer og possementer. – Det virker stort når du ser det her nedenfra, men i virkeligheten er det bare plass til tre personer der oppe.

Avsides

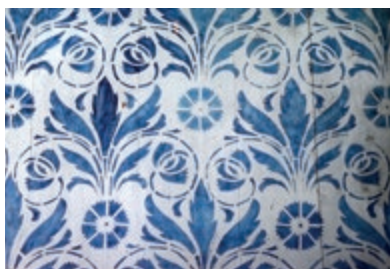
– Dette anlegget er like mye historien om et avsidesliggende område som på midten av 1600-tallet innhentes av storsamfunnet, fort-

setter Hvamstad. – Da forekomsten av kobbermalm kom den dansk-norske kong Christian IV for øre, opprettet han en egen takksigelsesdag for kobberverket. Det forteller oss noe om hvilken betydning samtiden tilla virksomheten her oppe. Frem til da var det erkiefjenden Sverige som hadde vært den store kobberprodusenten i Norden. Kobberverket på Kvikne er det eldste i Midt-Norge, først i 1644 grunnlegges Rørosverket. Tradisjonen forteller at det første malmfundet ble gjort i fjellene her i 1629, og at lokalbefolkningen brøt malm i flere tiår før sentralmakten fikk nyss om dette. Historikerne mener imidlertid at det var presten på Tynset

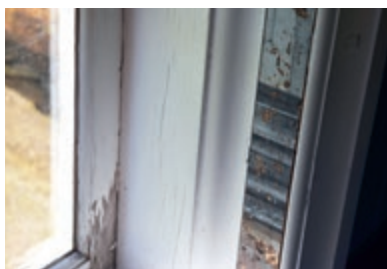
som etablerte gruvedriften. De eldste gruvene heter Gaben Gottes som oversatt betyr Guds gave og Segen Gottes eller Prestens gruve. Uansett, i perioden 1630–1780 er Vollan og kobberverket tett forbundet. Det er herfra det hele styres.

Foregangsgård

Anders Rambech Knoff arvet Vollan etter bestefaren Christian Schøller Schjelderup i 1840. I hans tid ble det reist to fjøs her, stallen var 50 meter lang, ikke 30 meter som i dag. Dessuten ble det reist et imponerende stabbur, en lekestue og et dueslag, som alle i dag er borte. – Lekestuen, en fin, klassisistisk liten bygning har vi lagret demontert.

Stuesalen i 2. etasje på gammelfløyen. Detalj av sjablondekor som ifølge malerikonservator Jon Brønne var typisk for oppdalsområdet i 1860-årene.

Fargeundersøkelsen i en av vinduspostene understreker hvor viktig det er at vi bevarer originale bygningsdetaljer når vi gamle hus rehabiliteres.

Et av sovekamrene i 2. etasje

Gallerifronten i kapellet er marmorert i fem ulike sorter marmor, skriver malerikonservator Jon Brønne i en artikkel om Vøllan. Fyllingene i fronten er helt flate, men illuderer å være nisjer. Over sees store draperier i grønt og gull.

Det må være en av landets eldste i sitt slag. Etter konkursen i 1871 tok broren Richard Knoff på Ringve i Trondheim over. Han fullførte steinfjøset, drev gårdsmeieri og et omfattende landbruk. Vøllan var nok på mange måter et mønsterbruk, bare ikke økonomisk. Også Richard Knoff gikk konkurs, og etterpå er Vøllans æra som storgård på hell.

Vedlikeholdet

– Det Vøllan du møter i dag er et resultat av omfattende restaureringsarbeider, innvendig og utvendig, sier Hvamstad. – Et slikt anlegg klarer seg ikke selv, og bekymringene startet allerede i mellomkrigstiden. «Har De noen gang været på Vøllan i

Kvikne?» heter det i et brev til konservator Th. Petersen ved Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum. «*Kan der intet gjøres for at bevare de gamle bygninger med kapellet? Jeg var der for nylig og det var trist at se hvor det hele forfaller. Eierne har ikke råd til at vedlikeholde det og tenkte nu at rive det hele ned*», heter det blant annet.

Flere velgjørere

– Tynset kommune kjøpte bygningene her i 1969, og siden den gang har det vært gjennomført omfattende restaureringsarbeider. Vi er organisert som en stiftelse med hovedoppgave å forvalte bygningsmassen. Men Vøllan er ikke fredet, og stiftelseskapitalen gir ingen

avkastning. Selv om lokalmiljøet slutter opp om oss, skal det mer enn god vilje til for å bære vedlikeholdet. Kvikne er ikke noe gjestmildt sted fra naturens side, og været sliter på bygningene. Nå har vi fått en vedlikeholdskonto på 2,5 millioner kroner av eierne, som kan brukes over en tiårsperiode. Men vi er stadig på jakt etter flere velgjørere.

– Og bruken?

– Forholdet mellom bevaring og bruk er en kontinuerlig diskusjon her på Vøllan. Men selvfølgelig, kapellet fortjener å bli satt i stand og brukt til glede for bygda, avslutter Per Hvamstad. – Vøllan skal stråle, avslutter han en gang til. 🌀